Lausunto elintarvikelain muuttamisesta (VN/22290/2026)

Lausuttu lausuntopalvelussa 3.9.2026

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle elintarvikelain muuttamiseksi (VN/22290/2026). Lausumme elintarvikelain muutoksesta pääasiassa liittyen käyttämättömien elintarvikkeiden luovuttamisesta uudelleenjakeluun.

Suomen Punainen Risti järjestää ruokajakeluita ja yhteisöllisiä ruoka-aputapahtumia eri puolilla Suomea. Ruoka-avun rinnalla tuetaan hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä tarjotaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa erilaisia neuvontapalveluja. Suomen Punainen Risti koordinoi myös valtakunnallista ruoka-avun koordinaation kehittämishanketta 2024–2026 (STEA). Hankkeen johtaman kestävän ruoka-avun kehittämisryhmän avulla on kehitetty yhteistyötä suomalaisen ruoka-avun kentällä. Hanke on perustanut myös valtakunnallisen ruokahävikkiterminaaliverkoston. Lausunnossa on huomioitu myös muiden ruoka-aputoimijoiden näkemyksiä ja havaintoja.

Ruoka-avun tilanne Suomessa on vaikeutunut 2020-luvulla. Avun tarve on kasvanut elinkustannusten nousun sekä avun tarvitsijoille tekemiemme kyselyiden mukaan sosiaaliturvaan ja -palveluihin kohdistettujen leikkausten vuoksi. Ruoka-avusta on tullut usealle välttämätöntä ja säännöllistä elämisen kannalta. Suomessa ruoka-apu perustuu pitkälti hävikkiruokaan, jonka määrä on kauppojen tehostuneiden prosessien ja alennushintaisten tuotteiden vuoksi vähentynyt.

Suomessa hävikkiruokaa vastaanottavat pienemmillä paikkakunnilla pienet paikalliset yhdistykset ja seurakunnat, joita arvioidaan olevan noin tuhat. Ne toimivat enimmäkseen vapaaehtoisvoimin. Lisäksi lähes kymmenellä paikkakunnalla toimii suurempia ruokahävikkiterminaaleja, joilla on valmiudet vastaanottaa ja käsitellä suuria määriä elintarvikkeita, mukaan lukien teollisuuden ylijäämää.

Hallituksen esityksen luonnoksen perusteluissa todetaan, että valtioneuvoston asetuksen jätteistä (978/2021) vaikutukset ovat jääneet toivottua pienemmiksi (s.7). On hyvä, että uudelleenjakeluvelvoite siirretään ja nostetaan lain tasolle. Vaikka esitys näin vahvistaa uudelleenjakeluvelvoitteen oikeudellista asemaa, on kuitenkin edelleen epäselvää, miten ehdotus käytännössä lisäisi elintarvikkeiden luovutusta uudelleenjakeluun. Velvoite on ollut voimassa jo useita vuosia asetustasolla, eikä se ole johtanut toivottuun lopputulokseen.

Käytännössä sääntely jättää edelleen runsaasti harkintavaltaa elintarvikealan toimijoille, eikä poikkeusperusteiden käyttöä seurata tai arvioida systemaattisesti. Tämän vuoksi on olemassa vaara, että sääntelymuutoksen tosiasialliset vaikutukset ruokahävikin vähentämiseen ja ruoka-avun saatavuuteen jäävät vähäisiksi. Poikkeusperusteiden soveltamisen läpinäkyvyyttä tulee vahvistaa, jotta velvoitteen toteutumista voidaan arvioida käytännössä. Erityisesti 20b §:n muotoilussa käytetty ” kohtuullisin kustannuksin” on tulkinnanvarainen. Hallituksen esityksen perusteluissa on annettu esimerkinomaisia kriteereitä näiden "kohtuullisten kustannusten" arvioimiseksi, mutta käytännössä muotoilu jättää mahdollisuuden olla noudattamatta velvoitetta, jos toimija itse kokee kustannukset kohtuuttomiksi, ja kykenee sen jollain tavalla perustelemaan omaan arvioonsa nojautuen. Kohtuullisten kustannusten käsitettä tulee joko täsmentää lain perusteluissa tai viranomaisohjeistuksessa. Näin etenkin, kun toimijoiden toimintaa ei säännönmukaisesti seurata tai poikkeusten perusteita arvioida kuin ”tarvittaessa” (s. 13). Käytännössä toiminnan lainmukaisuuden valvonta jää ruoka-aputoimijoille.

Ruoka-aputoimijoiden asemaa heikentää se, että hävikkiruoan määrän vähennyttyä ne ovat riippuvaisia siitä, mitä lahjoituksina tarjotaan. Käytännössä tämä on johtanut tilanteisiin, joissa lahjoitusten mukana toimitetaan myös ihmisravinnoksi kelpaamattomia tuotteita. Ruoka-aputoimijoilta saadun palautteen mukaan tilanteisiin voi liittyä myös asetelma, jossa vastaanottajalle ei tosiasiallisesti anneta mahdollisuutta ottaa vastaan vain käyttökelpoisia elintarvikkeita. Elintarvikkeiden hävittämisestä aiheutuvia kustannuksia siirtyy tai siirretään näin ruoka-aputoimijoiden kannettavaksi, vaikka toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön ja hyvin rajallisiin resursseihin. Tästä

syystä lakiin tulee lisätä nimenomainen maininta siitä, että uudelleenjakeluun toimittavien elintarvikkeiden tulee olla käyttökelpoisia.

Uudelleenjakelun kustannusten jakautumista tulee ylipäätään tarkastella nykyistä huolellisemmin. Käytännössä ruoka-aputoimijoille aiheutuu kustannuksia esimerkiksi kuljetuksista, polttoaineesta, kalustosta, kylmäsäilytyksestä sekä lahjoitettujen elintarvikkeiden käsittelystä. Koska ruoka-aputoiminta perustuu suurelta osin vapaaehtoistyöhön ja rajallisiin resursseihin, on tärkeää varmistaa, etteivät uudelleenjakelusta aiheutuvat kustannukset kohtuuttomasti rasita ruoka-aputoimijoita. Jatkossa lainsäädäntöä tulee tarkastella myös tähän suuntaan.

Kielto myydä energiajuomia alle 16-vuotiaalle

Esitys energiajuomien myynnin ikärajasta (20 a §) on kannatettava. Päihteitä käyttäviä nuoria kohtaavilta vapaaehtoisilta saadun palautteen perusteella alaikäisten energiajuomien käyttöön liittyy huolenaiheita, jotka puoltavat ikärajan asettamista. Esimerkiksi energiajuomien käyttäminen yhdessä alkoholin kanssa lisää terveyshaittojen riskiä ja siihen on liitetty muun muassa sydämen rytmihäiriöihin liittyviä haittoja. Pidämme ikärajan asettamista perusteltuna lasten ja nuorten terveyden suojelemiseksi.